

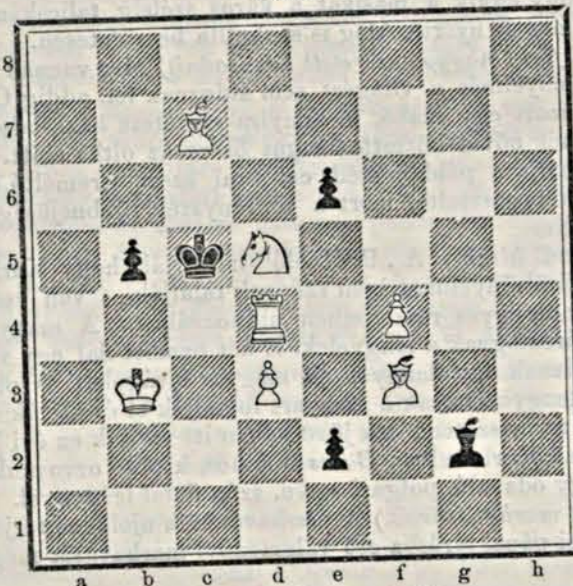
lakos Somody Etelka leányom, néhány darabot kezéhez szerzett, melyből 32 darabot azon szives kérésrel bátorkodom t. szerkesztő urhoz küldeni: méltóztassék azt n. muzeumunk számára az illető helyre kézbesíttetni. — A pénznek, mint látszik, nagy részben a 16-ik századból, magyar, lengyel királyok és német uralkodók pénzei, és híhető, hogy országunk zavaros korszakában a török uralom alatt kerültek föld alá. \*) Somody István.

\*) Átadtuk a Muzéum igazgatóságának, s köszönetet mondunk közintézetünk nevében az értékes küldeményért. Szerk.

**SAKKJÁTÉK.**

139-ik sz. feladvány. — Szalay Sándortól (Sz. Mihályon).  
Hamvai Ede urnak ajánlja a szerző.

Sötét.



Világos.

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

28-ik számú játszma (Skót-csel).

ZÁRY Zs. és CSERESNYÉS I. között. — 1862, májusban.

Világos (Záry).	Sötét (Cseresnyés).	Világos (Záry).	Sötét (Cseresnyés).
1) e2-e4	e7-e5	22) V e2-a6	B f8-f6
2) Hg1-f3	H b8-c6	23) V a6-a7	B f6-h6
3) d2-d4	e5-d4	24) h2-h3	B h6-g6
4) F f1-c4	F f8-c5	25) K g1-h1	V f4-d2
5) c2-c3	H g8-f6	26) B e1-g1	h7-h6
6) e4-e5	d7-d6	27) V a7-a6	e5-e4
7) F c4-b5	H f6-e4	28) f3-e4	B e8-e4
8) F b5-c6	F 7-e6	29) V a6-c8	K g8-h7
9) c3-d4	F c5-b4	30) B a1-f1	B e4-e2
10) F e1-d2	H e4-d2	31) B f1-f8	B g6-g5
11) H b1-d2	F c8-a6	32) B f8-h8	K h7-g6
12) H f3-g1	0-0	33) V e8-c6	K g6-h5
13) H g1-e2	f7-f6	34) g2-g4	B g5-g4
14) 0-0	F b4-d2	35) h3-g4	K h5-h4
15) V d1-d2	e6-e5	36) V e6-d6	V d2-c3
16) d4-c5	f6-e5	37) B h8-h6	g7-h6
17) b2-b4	c7-c6	38) V d6-f6	K h4-h3
18) a2-a3	V d8-f6	39) V f6-f1	K h3-h4
19) f2-f3	F a6-e2	40) V f1-f6	K h4-h3
20) B f1-e1	V f6-f4		
21) V d2-e2			

s a játszma döntetlen.

A 134-ik számú feladvány megfejtése.  
(Gold Samutól Kóvágo-Örsön.)

Világos.	Sötét.	Világos.	Sötét.
1) V b2-b6	c7-b6		
2) H e6-f4	K e5-f4:A)		
3) F e7-d6		2)..... tetszés szerint.	
		3) H-g6v.-f8	

Helyesen fejtették meg. Nagy-Marján: Beóthy Maris. — Nagyváradon: báró Meszénia István. — Veszprémen: Fülöp József. — Török-Szent-Miklós: Frankl A. — Gyepesen: Kun Sándor. — Kun-Szent-Miklós: Bankos Károly. — Parabutyban: Rothfeld József. — B.-Ujvároson: Kovács Lajos. — Jánosiban: Keszler István. — Pesten: Cselkó György.

**Nemzeti színház napló.**

Péntek, aug. 15. „Házassági három parancs.“ Eredeti vigjáték 3 felvonásban.

Szombat, aug. 16. „Denis ur és neje.“ Operette 1 felv. „Az elizondói leány.“ Operette 1 felv. Apróságok, csemegék, melyeket mindig hiában hangulatban költ el a közönség, ámbár egészségre való táperőt vidám keres bennök a kritika.

Vasárnap, aug. 17. „Nőuralom.“ Eredeti vigjáték, 3 felv. Szigligetől. Felekiné és Szigligeti Anna, Feleki és Lendvay kedvvel adák nagyobb sze-

repeiket; s Lendvay és Szathmáry ügyesen működtek közre a két mellék-szerében.

Hétfőn, aug. 18. „A kunok.“ Eredeti opera, 4 felv. Zenéjét írta Császár György. Ő Felsége születésnapja levén, díszelőadás volt, mely a néphymnusz élénklésével nyitott meg. A kir. helytartó ur ő excaja is magas nevével együtt megjelent, s a néphymnusz elzengése után odahagyta a színpadot. A katonaság ez este szokatlan nagy számmal volt képviselve földszint; s a szokatlan közönség nagy száma látható érdekléssel nézte végig a magyar opera deli, harezias alakjait.

Kedd, aug. 19. Brenner Jenny k. a föllépteül: „A sevillai borbély.“ Vig opera, 2 felv. Zenéje Rosinótól. Brenner Jenny k. a erdélyi hazánk-leánya s a prágai színház tagja, Hollósy-L-né szerepeiben most másod ízben lépett fel. Annyi igaz, hogy jeles elődjétől számos tekintetben, külső és belső tulajdonságokra nézve, lényegesen különbözik. Énekének egyes szép sajátságai mindinkább előtérbe lépnek. De a közönség még nem nyilatkozott határozottan.

Szerda, aug. 20. A színház zárva volt.  
Csütörtök, aug. 21. „Denis ur és neje.“ Operette 1 felv. „Ádám és Éva.“ Vigjáték 1 felv.

**Budai népszínház.**

Aug. 15. „Ördög része.“ Vaudeville. Legnagyobb tetszést Dósa aratott, egyike a népszínház azon kevés számu tagjainak, kik szerepköböl jellemeket szoktak alkotni. Molnár élénk játéka is tetszéssel találkozott.

Aug. 16. „Falusi egyszerűség.“ Vigjáték, 4 felv. A czimzerepet Líbera Giza játszta, alapszámban hibás fölfogással. Sárkója a nagy városi kaczer nők példányképe volt.

Aug. 17. „Egy a mi népünkéből.“ Szinmű 3 felv. Stern Izsákot, a handlét, Virágh páratlanul személyesítette, azon ritka természetű kiejtés-sel, melyben ő még a született zsidó is föltulmulja. A drámai helyek azonban kevésbé sikerültek.

Aug. 18. Ő Felsége születésnapjára a színház teljes kivilágítása mellett a „Hymnus“ énekelte az összes személyzet. Ezt követte „Kemény Simon.“ Kislady Károlynak nagyon is sokszor előrántott 2 felvonásos drámája.

Aug. 19. „A rokkant huszár.“ Népszinmű.  
Aug. 20. Nem volt előadás.  
Aug. 21. „Castor és Pollux.“ Vigjáték.

**Szerkesztői mondanivaló.**

6160. Pozsony. B. L. A becses küldemény épen ma érkezett kezünkhez; addig is, míg bővebben nyilatkozhatnánk, legszívesb köszönetünket. Az „elegyes“ különösen megnyerte tetszésünket. A „tárgyjegyzék“-ből is szemeltünk már ki néhányat. Közlebb részletesen.

6161. Szent-Kereszt. Lapunk korábbi évfolyamaiban képestől együtt már megjelent.

6162. Az ember-erőrealk. esélőgépek szerzőjét kérjük, hogy kissé részletesebb érthetőbb magyarázatot küldjön be.

6193. N.-Oroszl. S. E. A. A. „farkas“ és „kaiman“ annak idejében megérkezének s indulásra készen várják az alkalmas pillanatot.

6164. Alföldi farsangi kép. Meglepo látmány a — kánikulában. Hagyjuk annak idejére.

6165. Népdalok. B. G. Kiadhatók.  
6166. S.-A.-Ujhely. O. D. Jövő alkalommal.

**HETI NAPTÁR.**

Hó. és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Izrael. napt.	◉ Nap-kelet nyug.	☾ Hold-kelet nyug.
Augusztus					
24 Vasár.	E 11 Bertal.	E 10 Ber	12 G 11 Phot	28 Bert	5 10 6 55 4 4 6 5
25 Hétfő	L-jos király	Lajos kir	13 Maxim.	29 Laj.	5 11 6 53 5 13 6 28
26 Kedd	Sámuel próf	Sám.Som	14 B A. böjt.	30 Som	5 12 6 51 6 23 6 50
27 Szer.	Kalaz Józ.	Uzád	15 N. B. Asz	1 Etul	5 13 6 49 7 36 7 14
28 Csüt.	Agoston p.	Csilla	16 Diomedés	2 Csül.	5 14 6 47 8 49 7 39
29 Péntek	Ker. János	János fv.	17 Miron	3 Ján	5 16 6 46 10 5 8 8
30 Szomb.	Límái Róza	Bénó	18 Florus	4 Sab	5 17 6 44 11 21 8 42

Holdnegyed: ● Ujhöld 25-én, 10 óra 56 percz reggel.

**TARTALOM.**

Hugo Viktor a számkivetésben (arckép). — Tollrajzok a tengeri életből (vége). Eördég Jeno. — Petőfi emlékszozra Kis-Körösnön (képpel). — A bakui tüzimádók (képpel). — A Nemtő szözata. Jókai Mór. — A villámhárítók (vége). Bankos Károly. — Hirlapirodalmunk a 18 ik században (vége). Szinnyei József. — Tarbáz: Szózat a honi Hirlapirodalmunk (vége). — A budai országos szőlő-és kertész-iskola. Dr. Entz Ferencz. — dalárdák érdekében. — A budai országos szőlő-és kertész-iskola. Dr. Entz Ferencz. — Közinté-rodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közinté-zetek, egyletek. — Közlekedés. — Balesetek, elemi csapások. — Mi újság? — Sakkjáték. — Nemzeti színház napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert (lak.: magyar-utca 1. sz.)



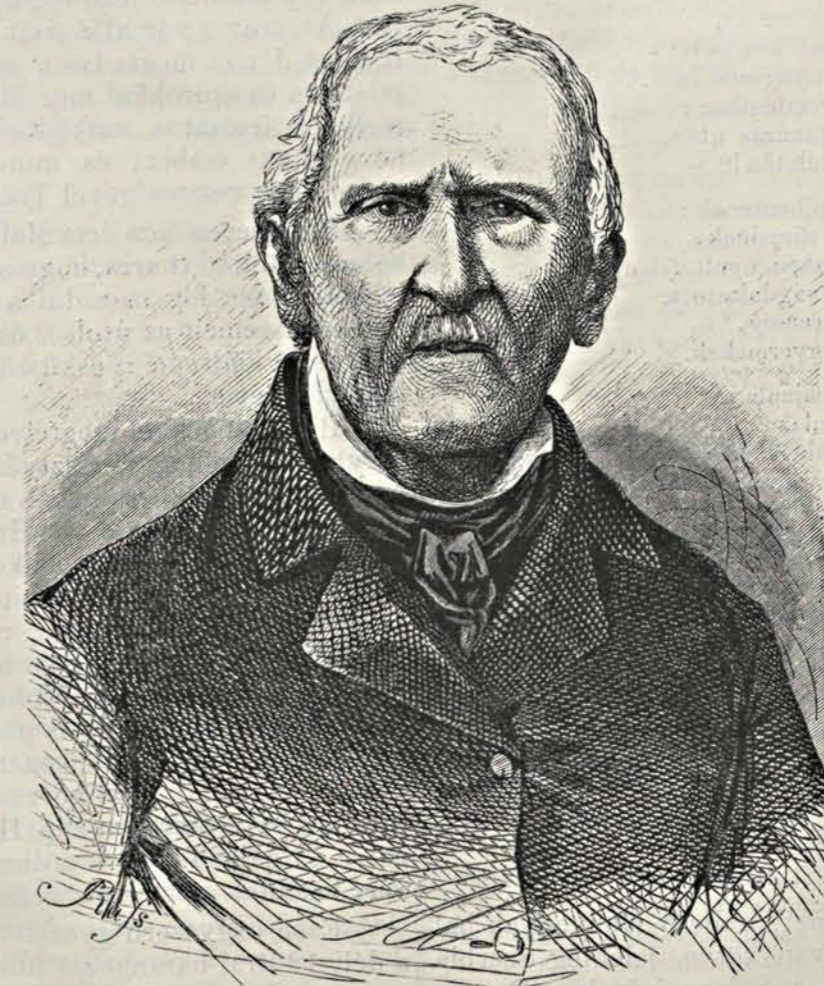
A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1/2 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra felvére 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. ujjpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi iroda: egyetem-utca 4. szám, 2-ik emelet.)

**Kis György, néptanító.**

A haza sok jeles fiai között, kiknek arcképei a Vasárnapi Ujság kilencz évi folyamában megjelentek, több ízben emlékeztünk már érdemekben megöszült, derék néptanítókról. Tettük ezt, mert azon hitben voltunk és vagyunk, hogy a népnevelés ügyének, melynek virágzó állapotát mindannyian ohajtjuk, melynek szükségét és hasznát mindnyájan érezzük, ez által is némi becsülést s elismerést fogunk az illető körökben kieszközölni. De tesszük ezt azért is, mert illő megemlékezni a népnevelés teszedés az erdemes napszámairól, kik csendes magányban, kevesektől ismerve, s méltányolva, kitartó szorgalommal és türelemmel működnek elvállalt szakmájokban, többnyire még mindig csak töviset érzik azon pályának, melynek rózsái csak gyéren viritnak; mert a szent ügy, melynek egy egész életet szenteltek, nálunk még igen ritkán biztositja agg napjait nyugdíjjal vagy egyéb anyagi elismeréssel. Más jutalmuk alig marad a tiszta öntudatnál s a jók becsülésénél. Ez utóbbira hatni szándékunk jelen soraink által is.

Az itt látható arcképben is a hazai népnevelés egy régi bajnokát mutatjuk be.

Kis György e tiszteletre méltó agastyán, Pestmegyében az izsáki reform. egyházban a leánygyermekeknek mostan is tanítója, ki született 1782-ik év apr. 22-én Ungmegyében Nagy-Kaposton. — Tanulását szülővárosában kezdvén, a sárospataki főiskolában folytatta; innen lépett a tanítói pályára még 1802-ben márczius 12-én Fehérmegyében Sárboárdon, hol is, valamint Duna-Szent-Györgyön, Ordason, Tasson két-két évig működvén, 1810-ben az izsáki ref. egyház hitva meg tanítóul, melynek kebelében 25 évig folytonosan a gyülekezet közmegelegedésével viselte hivatalát. — 1835-ben nyugalomra kívánván lépni, nejének szülőhelyére Fülöpszállásra költözött ugyan, de ott is a kisebb leányok tanítására felkérvtvén, ezeket 1853-ig atyai gondnal vezette. Innen az izsáki



KIS GYÖRGY.

egyház által visszahivatván, örömet engedett a meghívásnak, csakhogy az itteni temetőben 1832. óta nyugvó neje mellett pihenhesse ki ő is földi hosszú fáradoalmait.

A gondviselés a 80 év mellett folytonos jó egészséggel áldotta meg, — néha panaszkodik már „a kerek gyengesége, és az örlőszközők hiánya“ miatt.

Ő igazán atya a gyülekezetnek. Csak is három tagja van még ennek, a ki tanítványa ne lett volna az első 25 évben, s csak egy van öregebb, mint ő.

Valóban a 62 év, a melyet már a tanítói pályán eltöltött, pályatársainak, sőt másoknak is, kiket a népnevelés igazán érdekel, komoly gondolkodásra ad okot. Nyitott könyv az, melynek minden lapján tanulhatunk. Meg van benne írva: embert nevelni, dicső feladat; jutalma a tiszta öntudat; — meg van benne írva: minden munkás méltó a maga bérrére; de a keserű tapasztalás azt látszik bizonyítani, hogy az emberi társaság annyira fősvény az ő legfontosabb ügyében fáradzó néptanító irányában, hogy sok tanító hálát adhat, ha családját napról napra tengetheti, nem hogy — vénségére takaríthasson, — hát még, hogy lelki épülésnek nevelésére könyveket is vehessen!!

S mégis sok néptanító példája bizonyítja, hogy lehet az ember a legmostohább életviszonyok között is boldog és megelégedett, ha határozottan kitüzte magának élete irányát, melytől soha el nem tántorodik; s ha azon tudattal járhat embertársai között, hogy hiven teljesítette kötelességét.

Adja az ég, hogy még Kis György is megérhesse a népnevelés országának azon közeledését, midőn a néptanítók nemcsak tisztas társadalmi állásban fognak részesülni, hanem anyagilag is érdem szerint biztosítva leendnek!!

Ne legyen áldozat, a mitől, ha a népnevelés ügyének előmoz-

ditására szükségesnek látjuk, visszarettenjünk, mert nincs semmi, a minek elhanyagolása oly rettenetesen bosszúná meg magát; de ismét nincs semmi, a minek áldásdusabb eredményei volnának hazára és nemzetre, — mint éppen a népnevelés.

### A három palma.

Keleti monda Lermontoffól.

Arábiában a sivatag homokban,  
Szép három palma volt; ott álltak magokban,  
És a pálmák alatt árnyékos zöld gyepen  
Csörgő forrás fakadt itidőn, hívesen,  
Mégvédve a sugár pálmák ernyejétől,  
Sívó fővenytől, és sütő nap hevével.

Már rég ott álltanak a fák a pusztában.  
S nem jött egy vándor is, a ki utaztában  
Pihenő dűne a hős árny lomb alá,  
S a csörgő forrásból szomját eloltaná.  
S a pálmák zöldje már hervad, ritkul, enyész,  
A hős forrásba a forró nap be-s benéz...

A pálmák ekkor az egkekhez fordulván,  
Igy szóltak: „mit állunk mi itten gyászolván  
Az égő homokban? Arnyunk enyhet nem ad:  
A vándor messzebol, s védtelenül marad;  
Hálás tekintet nem láthatánk soha...  
Sorsunk igaztalan, a végzet mosto-al!“

Ily panaszt susogtak a pálmák lombjai, —  
Es im a távolban por kezd aranylani:  
Karaván közeleg, csengői csengenek,  
S fehér fővenysikján a puszták téreinek.  
Mint hímbló sajkák tenger hullámatán —  
Tűnnek fel a magas tevék egymásután.

Fennt pupjaik között elfedve hátukat  
Emelve hordanak iromba sátrakat:  
Abból égő szempár ragyog ki, míg emitt  
Égy barna hölgykezet fehér lepel borít;  
Mellette puskával, lándzsával a sovány  
Arab rohanva száll, repül sötét lován.

A mén ágaskodik, majd elnyul — s most ime  
Keresu tigris gyanánt ugrik nagymesszire,  
Hogy a fehér lovagköpeny lobog... s a hol!  
Festői ráncokban megújra visszafoly.  
Gazdája látva a forrást, öröm miatt  
Lándzsáját rengeti, füttyöl, dalol, riad.

Most a pálmák köré eljutván a menet,  
Leszállnak fürge zaj, vig láma közepett;  
A tömlő töltözik; az hörpöl, nyugszik ez...  
S a három palma így susog vendégeihez:  
„Enyhítsen a hős árny hő napzúrás után,  
Frissítsen a vizár forrás csordulátán!“

S im éjjel, a midőn már megpihentenek:  
Fejszét fektettek a jó pálmák törzsének,  
S a százados derék, mely büszkén nyult fel ott —  
Mint hitvány korha fűz széjjelvdaldaltatott —  
Fájuk hasábjain éhes tüzláng recseg,  
S a foszló héjat széttépték a gyermekek.

Alig derült fel a másnapnak hajnala:  
A karaván tovább, utjára indula.  
Pusztán maradt a tér, a büszke fák helyén  
Csak itt-ott füstölgött egy-egy üszök s a szén.  
Pár nap még... és aztán nem volt többé nyomok:  
Belepte hamvukat sivar futó homok.

S most pusztán áll a hely; kihalt, avar, kopár,  
A forrás és a lomb nem zeng susogva már;  
Torló főveny között az eldugult vizek  
A profétához fel hiába esenek...  
Nincs lomb, mely védje már a puszták utasit —  
Csak véres zsákmányát szakgatja a sas itt.

Thaly Kálmán.

### Nándorfehérvár multja.

Történeti-korrajz. — Csuti Zsigmondtól.

Belgrád, vagy Nándorfehérvár, mely a dicső Hunyadyak halhatatlan nevével oly szorosán össze van kötve, jelenleg Szerbiának fővárosa, a belgrádi basaságban, a Száva vízének a Dunába

folyásánál. — Hajdan 1409-ben Zsigmond király, István rácz despotától néhány magyar városért becsereelve, Magyarországhoz csatolta, azóta, és míg a magyar koronát uralta, az ország egyik legerősebb kulcsának tartott.

Amurath török császár 1429. Magyarországra ütvén, az akkor a magyar koronához tartozó Szendrő erős várát, nagy vérontás után bevette, azon belviszálytól segítettve, mely Zsigmond király és a magyar nagyok közt azért dühöngött; mivel a király törvénytelenül az országot Venczel bátyjának ajándékozta. — Hédervári Kont István 32 nemes társával esett ez alkalommal áldozatul — honszeretetének, s a törvények iránt való szigorú ragaszkodásának!

Már ez időben gyűlöltek György despotának népei a törököket; mert ámbar meg valának győződve; miszerint szorult helyzetükben is, ez idő szerint, az egymás közt villongó magyaroktól segítséget nem nyerhetnek. — Mindazonáltal a várban levő magyaroktól lelkesítve, Amurath háromszori fölkérésére sem adtak fel, a hasonlíthatatlan nagyobb számmal ostromlott várát. De meg is lakoltak erős maguk tartásáért; mert Amurath a despota nagyobb fiának, testvéröcsével együtt, a vár közepén, mindkét szemét kiszuratta, a várőrséget pedig kardra hányatta.

Vég Szendrő várának ily módoni elesése, oly behatással volt Albert királyra, és a vele Bécsből levonuló seregére, miszerint, megfordulva, oly sebesen utazott haza felé, hogy elvégre napról napra mindinkább inkább kifogyott ereje miatt — némelyek a mértékletlen görög diányeevésnek tulajdonítják — Komáromme gyében, a Dunaparton fekvő Neszmélyen, megszünt élni, teherben hagyva Erzsébet feleségét.

A Zsigmond alatt kiűtött viszály újra föllobbant, a lengyel házból választott király Ulászló, és Albert özvegye Erzsébetnek született fia László párthivei közt, mely zavarosban halászní kívánván Amurath: azonnal Belgrád várára vetette szeméit, és seregéhez fordulva így szólt: nekünk, ezen várnak kulcsát zsebünkbe kell tenniünk, akkor az ut, mely azon váron keresztülviszen, egyenesen Magyarország dús gazdag téreire vezet.“

Meg is jelent Amurath 1440-ben egy roppant sereggel Belgrád alatt, melyet midőn rohammal bevenni nem sikerült volna, oly borzasztóan kezdé lövetni, hogy mind a felső, mind pedig az alsó várban, legerősebb kőfalak és tornyok, megrepedve ledűlni kezdének

És midőn e rombolás sem eredményezett volna kedvező sikert, egy a várban levő togoly török főember titkos utasítása szerint Amurath a vár aláadását vette folyamatba, mit a parancsnok Ragusa János megtudván, azonnal az árkot puskapor, bűdöskő, salétrom és szurokkal megtöltetve, az áruval együtt betemetett, melynek irtózatos működését látva Amurath, ugy megdöbbent, hogy 8000 ember, és minden tevéi és szamarai, nagyszámu löszereinek veszteségével Tráziába futott téli szállására.

Ugyanezen sors érte Mohametet is, kit atyja Amurath, haldokolva esküdteztet arra, hogy szive végdobbanásig, engesztelhetetlen ellensége fog maradni a keresztényeknek, és ezen esküjével fogta be szeméit az utolsó, és hosszú halálos álomra, még egyszer hangosan kiáltván: esküszöm, hogy mindörökké üldözöm a keresztényen nevet.“

Ily érzelmekkel megtelve tehát, — miután már Konstantinápolyban minden keresztényt kegyetlenül lecsigázott volna, megindult nagy sereggel, és ment Belgrád alá 1456-ban, hol ekkor már a várkapitány a dicső Hunyady János volt, oldalán a kisdéd, de hős barát Kapisztrán lelki-barátjával. 150,000 főből álló erős török tábor ellenében dicsőítette meg ez alkalommal magát Hunyady János. Junius 13-án, mint irtózatos vihar, vagy vad szelektől fölkorbácsolt tengernek bösz zugása: ugy tombolt parancsoló hatalma és haragjában Mohamet a Duna partjain, mint hajdan Xerxes a tengert, ugy ő is pálczájával akará azt kiveretni medréből, hogy a hatalmasan védett várhoz annál könnyebben hozzáférhessen, és három havi borzasztó, de sikertelen erőködése után is, csak azt vélt észre, mikép Hunyady János szeptember 10-én leborulva ad halál Istennek a dicsőséges győzelemért, és az ő megvert hadának szertesztéséről.

Ezen nagyszerű győzelem hírére, melynek emlékét még ma is a déli 12 órai harangozás hirdeti — maga László király is, az ármanyos Czillei gróffal, a Hunyadyház engesztelhetetlen ellenségé-

vel, Belgrádot megnezni elment, és a csataterét, — melyet Hunyady János halála megdicsőített, — a Hunyadyház iránti tiszteletből sokáig szemlélté, mely körülmény az irigységtől különben is marczangolt Czillei nemtelen szívét olyannyira fölingerlé Belgrád kapitánya, a szép és hős Hunyady László ellen, miszerint azt nem borzadt, a haza bálványá, és melyen tisztelt atyjával — kinek hős fegyvere, még most is török vértől gözölgött — rágalmazva. a király személye iránt gyanúsítva, méltatlanul árulással vádolni. Ily aljasságon a legnagyobb magyar vezér nemes fia, méltó haragra lobbanva, Czillei gyalázatos rágalmit visszautasítá; mire ez, az udvari hizelgő, fegyvert fogva Hunyady László felé vágott, és kezét, nevezetesen pedig egy ujját, melyen ragyogó drága aranygyűrűjével fogta fel a rá irányzott kardvágást — megsértette. Ezen botrányos tény látván Hunyady bajtársai, Czilleit — noha vasingdult öltözve — összevagdalták; miért a király igen megharagudott, és Buda felé vette útját.

Horogszegi Szilágyi Erzsébet, a nagy Hunyady özvegye, László édesanyja, Temesvárott a király előtt leborulva kért kegyelmet fia számára, mit meg is nyert, és László a kegyelem ígretében bizva, a királyt el is kísérte Budára: ott azonban a Hunyadyház legnagyobb ellenségei Gara László a nádor és Ujlaki Miklós annyira vették az adott szaváról megfejeltekett királyt, hogy Hunyady László ott mindjárt megfogott, és harmadnap mulva szokatlan helyen, nem is rendes időben a néptől való félelem miatt — mely folytonosan atyja hős tetteit énekelte — 26 éves korában — miután letérdelve buzgó imádkozott volna az Istennek — lefejeztetett, áldozat vagván hozzá a hóhér. Soha nehezebb vér erejéneké őröszöl nem esett! — és tán a végzet által azért is lőn megbosszulva a fiatal király, mert midőn VII. Károly francia király leánya Margittal leendő menyegzőjének ünnepélyére ment volna, Prágában, a nélkül, hogy jegyesét láthatá vala, 17 éves korában, még által öletett meg!“

Mahomet a belgrádi vereséget nem felejthetvén, ezt megboszulandó, Ali bég felső-mysiai basát küldé rettenetes sereggel, a nagy pompával megválasztott Mátyás király ellen, ki mindenben méltó utódja volt édesatyjának. — Ez viszont nagybátyját Horogszegi Szilágyi Mihályt küldé szemközt a bosszu törököknek, ki azokat megverte, megszalasztotta és Szendrőre visszakergette. — 1462-ben, majd később maga Mátyás király — mivel benne akarák a törökök megboszulni, az oly nagyon fájt belgrádi csapást — vezette győztes hadait az ozmánok ellen 1479-ben, és győzelmei jutalmul Szabács és Jaicza várakat, a törököktől elvette.

A kegyetlen és vérszopó Mahomet halála, csaknem egy időben történt a népfeljedelem Mátyás királyéval, amannak utaiába lépett hason természetű fia második Bajazeth, emezt pedig felváltá, a magyarok nagy szerencsétlenségére — érdemes fia mellőzésével, II dik vagy cseh László.

Bajazethnek végrendeletül hagyá atyja, belgrádi veszteségét keményen megboszulni, azért is csakhamar 1493-ban a mysiai basa vezérlete alatt nagyszámu rablódott indított Magyarországra, mely Gyuláig pusztítva rombolt, hol a magyar sereget Derecsényivel élén, az a szerencsétlenség érte, hogy mivel Frangepán az ütközet alatt bajtársait cserbenhagyta — Derecsényi megveretett, sőt vitéz magatartása mellett is elfogatott, 5000 hű magyar maradván élettelenül a csataterén!

A Mátyás iránt háladatlan Kinizsi, egyébiránt szintén hős vezér, kit magyar Herkulesnek is neveztek, meghallva Temesvárott e szerencsétlenséget, azt visszaadni a törököknek égett a vágytól, mint másrésről Bajazeth is, ki ezt nem tartá csak féligmeddig is felérőnek a belgrádi vereséggel. — Igy hát, két ellenkező versenyre lobbant szív küzdött egymás ellen.

Kinizsi tehát 1493-ban a befagyott Dunán átszállva, meghódítá Mysiát és Ali bég két várkastélyát feldulatá, és az egész tartományt megadóztatva, a távol levő basa, felesége s gyermekeivel — és roppant kincsével, mint nagy hadi zsákmánnyal győztesen visszatért.

A hazatért Ali bég azonnal 10,000 válogatott gyilkos hadával Kinizsi után sietett, feleségét, gyermekeit és gazdag kincsét visszavenni. De mind hiában, mert már Kinizsi a Dunát átlépte, azonnal pedig nem merté követni. E feletti dühében Ali bég, szakálát és bajuszát tulajdon kezeivel szagatva tépte ki, és engesztelhetetlenül hol magát, hol kísérétét harapta. Mind nem használt semmit, azért is azon kezdé fejét törni, hogy és mint kerithetné hatalmába

Belgrád várát, azt híven, mikép ezáltal könnyen kieserélheti elvesztett kincsét és szép családját!

Ily czélből magyar öltönybe burkolt kémeket küldött titkon Belgrád várába, az őrség főnökeit megvesztegetni császárja aranyaival, de ez sem sikerült; mert az árulárol jó idején tudomást szerezvén magának Kinizsi, s azonnal ott teremve, az árulókat iszonyu fogságba vetteté, melyben egyiknek a másikat az utolsóig pecsenyétül kellett megenni — az utolsó pedig, éhség és szomjuság miatt veszett oda.

Eljött végre az 1521-dik esztendő a szerencsétlen gyermekkirály II-ik Lajos alatt, kinek idejében Szelim török császár rövid uralkodása után, Szolimán következett utódául, ki, mivel a magyar királylyal, nemesak hogy a frigykötést meghosszabbíthatta volna, hanem még ez ügyben fáradozó követéit Lajos tömlőczre is vettete. Szolimán megharagudott, és nagy sereggel Magyarország ellen indulva, Belgrád alá szállt, és azt ostrommal, sok árulás, és cselszövény után bevette, és így végre 1521-ben elérte azt, miért ősei oly sok vért kiontának.

Héderváry Ferencz, és Enyingi Török Bálint valának a vár főparancsnokai, de ezek, mint aféle nagy urak, a helyett, hogy a várt éber figyelemmel őrizték volna, szerteszté barangolának. A két gyáva Sulyok, megjedve a várból megszökött. — A hű Oláh Balázs, a semmirevaló Morgaihoz hasonló árulokkal nem birt. nem csoda tehát, hogy ezen fontos vár, mely Magyarországnak kulcsa volt, és ut a szép haza birtoklására, — Oláh Balázs jalkiáltása daczára is meghódolt szeptember 12-dik napján 1521. igen, mert midőn a Budán a király lakodalmában örvendező főuraknak jelentette a szükségét, a fogyakozást, mind élelem, mind emberekben Belgrádon — azok az örömmámortól elszedülve se láttak, se hallottak, s így Belgrád a keresztényvilág egyik védbástyája, szégyen és gyalázatjára a budai fényes lakmározásnak, a török hatalomnak hódolva, elesett, s várőrsége a derék Oláh Balázsszal együtt, a váron kívül, az Isten szabad ege alatt, hitetlenül lekonzoltatott.

Nem is kell mondani, hogy ezen csapásnál érzékenyebb sebje alig volt valaha a magyar földnek! — mert Solimán magát Belgrádban megfészkelve, 200,000 embert összegyűjtött, és pünkösdi napján 1526. a várból csendben kivonulva, minden ellentállás nélkül haladt felfelé, és ép ez okból bevette Péterváradot, melynek 500 főből álló őrségét is lekonzoltatva, a keresztények rettentésére fejekelt magas pónákra szuratta. A földönfutó lakosoknak rejtek helyekből kellett nézni, mint pusztitják 1400 tevéi a gyönyörű Szeremet, és a pompás borteremő hegyeket, s gyömmölcsös kerteket, a természet és szorgalom annyi remek ültetvényeit.

Ebből következett aztán Magyarországnak örökös gyászja augusztus 29-dik napján a Mohácsi mezőkön 1526. Baranya vármegyében; mert míg az egymással egyenletlenségben élő magyar főurak, csak pusztá tanácskozással tölték a drága időt: a törökök az alatt megerősödve, és magukat teljesen rendbeszedve, kemény csata után a nemzet színet eltörölték, a virágzó Magyarországot sok századra sirba döntötték. — Ez volt eredménye a belviszálynak, és Belgrád vára elestének.

(Folytatás következik.)

### Egy tiroll havas megnászása.

A Groszvenediger egyike a Nori havasok legmagas csúcsainak, mert nem kevesebb, mint 11,622 lábnyira emeli föl fejét a tenger színétől. Nevének eredete iránt elágazók a vélemények. Fekszik a Felső-Pinzgau és Tirol közti határokon, s csúcsát, a mennyire történeti adataink terjednek, 1841. előtt még emberi láb nem érinté, s minthogy egy 1828-ban tett megmászási kísérlet teljesen meghiúsult, azon meggyőződés terjedt el, hogy teljes lehetetlen a csúcsot elérni. Azonban, hol az ismeretek hiányosak, ott gyakran a véletlen segít; így történt a jelen esetben is, t. i. néhány pásztor eltévedt juhait keresni menvén, e közben véletlenül a hegnyek oly oldalát fedezték föl, melyen a feljutás lehetséges volt. E hir nagy sebesen terjedt el a vidéken, s csakhamar egy 40 személyből álló társaság megkísérté, elérni azt, mit eddig lehetetlennek tartottak.

A társaság sept. 2-án Neukirchenben gyülekezett össze, s még az nap delután utnak indult, és a Hofer-féle havasi kunyhóig haladt, mely már közvetlen a jégnek (Gletscher) szomszédságában van, melyekről csergezőz kis patakcsák rohannak le a mélységbe. E hatalmas jégtömegek fölött emelkednek meredeken a terjedelmes hómezők, melyeknek hava a csúcs felé mindig finomabb lesz, s a szél által felkapatva porfélékként repül a légtérben. Rövid pihenés után, alig mult el éjjel, utasaink már talpon voltak, s komo-

lyan, hallgatva, nem minden aggodalom nélkül kezdtek meg fáradságos vándorlásukat. Hidegen, halványan sütött a hold a fakó jégtelegekre s a szürke sziklára; mindenütt hasadékok, nyílások tátongtak, egy elhibázott lépés — s az illető örökre veszve van. Meredeken megy föl a keskeny ösvény, melyen két ember sem mehet egymás mellett, s ha valamelyik megcsuszamodik, a többi is magával sodorja a mélységbe. Két órai fáradságos és veszélyes mászás után az ut szélesbül ugyan, de itt új nehézség támad, mert folytonosan szikláról sziklára kell ugrálni, míg csak a felső jég sikkapját el nem érik.

Még mindig éj van, a hold még mindig süt, természetesen csak gyér világgal, mint egy kialudni készülő lámpa; de fön, egészen fön a csúcs vörösdni kezd, mint izzó vas; lassan, mint lávafolyam, húzódik lefelé az izzó tüzfény, míg a csúcs egyszerre világossárga fényben gyulad ki, s a legközelebbi pillanatban teljes napfényben ragyog, mialatt a jégnén még alig kezd szürkülni, lenn a völgyet pedig sötét homály takarja.

Halálcsend uralkodik mindenütt. Nem látni itt egyebet, csak havat és jeget; megmerevedés és halál itt az egyedüli uralkodó, s a legzordonabb magány e lehangoló képe fölött a felhőtlen, sötét ég terül el.

A tapasztalt vezető most figyelmeztet a társaságot, hogy itt az ideje, a magasság kellemetlenségeire elkészülni. Bekenték tehát arcukat olajjal a bőr fölrepedése ellen, s vasas botjait megvizsgálták, ha jó karban vannak-e? Ezután tovább folytatják útjukat, de már sokkal lassabban, mint ezelőtt, mert a hólepte hasadékok miatt gyakran meg kellett a jégtalajt vizsgálniok, mielőtt rálépni mertek. Így tartott ez reggeli nyolcz óráig.

Azonban most már kezdődött mutatkozni a felsőbb légréteg befolyása is az emberi test szerzetére; egyesek már panaszkodni kezdtek a rövid lélekzet miatt, mások szívverésök gyorsulását, ismét mások fülzugást érezték, míg a gyengébb idegzetűek kimerültségről s hányási ingerről panaszkodtak. Minden untalan meg kellett pihenniök, s csak egy-egy korty pálinka adott nekik erőt a tovább mászásra. Ehhez járult még, hogy a nap a hó kérgét föl kezdé olvasztani, mi a lépést nagyon megnehezíté.

A magasság növekedtével a fáradság is perczről perczre nőtt, a lélekzet rövidült, a szomj folyvást kinzóbb, a vérkeringés gyorsabb s a hányási inger és fülzugás mindig erősebb lön; sokan a hófény-vakság szurását érezték már, arcbőrük égett, daczára annak, hogy olajjal bekenték; szóval, mindenfélét csak panaszhangokat lehetett hallani, minek folytán azt határozták, hogy a gyengébb természetűek, kiket a felső lég erősebben támadott meg, maradjanak hátra, mert ezekre nézve a tovább mászás még veszélyesebb lehetne.

Erre a társaság megoszlott; az erősök, kiknél zászló is volt, tovább folytatták útjukat, ezek képezték az első csapatot; a második csapat sokkal lassabban mozgott, s oly emberekből állt, kikben nem a bátorság, hanem a szükséges erő hiányzott. — Ezek mindig jobban elmaradtak egymástól, s egyik a másik után rogyott össze, úgy hogy az egész hasonló volt egy csatáthez, melyen egyes ott felejtett sebesültek hevernek.

Az első csapat tagjai is mindig lassabban haladtak, szokatlanul felizgatva érezték magukat, a rendkívül ritka légréteg alig birtak lélegezni, a hó ragyogó fénye majd megvakítá őket, s tán vissza is fordultak volna, ha csaknem a végkimerültség perczében, a csúcsot már oly közel nem látták volna maguk előtt. — Mindnyájan halványak s összeesettek voltak, mint holttestek; minden 15—20 lépés után kénytelenek voltak megnyugodni, hogy tovább mehessenek. — Végre annyi viszontagság, annyi fáradság után elértek a csúcsot, hol örömrivalgások közt tüzték ki a magukkal hozott zászlót, s diadalérettel üriték ki az utolsó palacsak bort. E pillanat oly lekésedett volt, hogy még a hóban kimerülve fekvők is résztvettek szerencsés társaik örömjungáisaiban.

De a hegyóriás bosszankodni látszott legyőzetése fölött, s a vakmerők megfenyítésére oly zordon szelet küldött, hogy lehetők pillanat alatt apró

jégzegecsekké vált, melyek hajukat és szakálukat a téli deres fához tettek hasonlókká; a haragvó hegyóriás ezenkívül köd és felhőbe burkolta fejét, hogy elzárja a gyönyörű kilátást legyőzői elől. A hideg kiállhatlan volt s mivel a mindig sűrűbbé váló köd miatt a leszállás felelte veszélyes lehetett, — csakhamar megkezdtek a visszautat. Csodálkozva látták, hogy hátrahagyott társaik nincsenek helyökön; ezek, a mint magukat kinyugodták, azonnal visszafordultak, hogy a mig bírják magukat, az alsóbb régiókba juthassanak, hol könnyebb lesznek léleketzők s teljesen felüldülhetnek. Visszaútról csak annyit jegyeztünk meg, hogy minden nagyobb baj nélkül érték el a havasi kunyhót, honnan kiindultak, s hol most kinyugodhaták fáradalmaikat.

### Magyarországi és erdélyi bányahelyek.

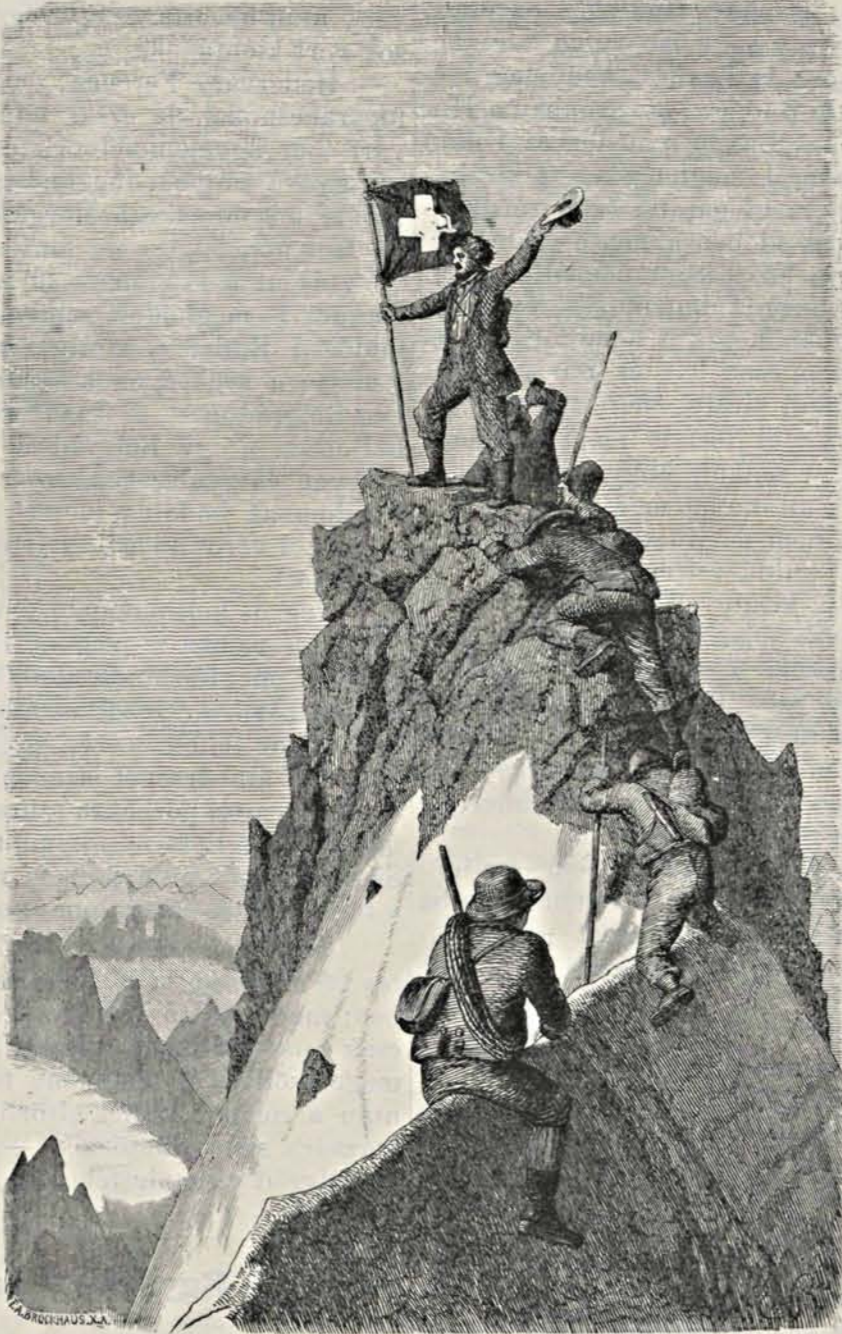
Hogy a két magyar haza gazdagságának, földje áldásának s a természeti szépségek tetemes részét bányahelyein s gyönyörű hegyes vidékein kell keresnünk, nincs, a ki kétségbe vonja. S a dúskalászu alföldi rónák fia is, távol minden vágytársi versenyzéstől, örömet ismerendi el ama helyek természetű sajátosságait, s szívesen szaporitandja ismereteit e rövid vázlatok által, melyeket ezennel a legrégebb magyar bányatelepek bemutatásával kezdünk meg.

1. *Selmecz.* E régi híres bányaváros tekervényes völgybe nyulik le, sokfelé elágazva s magas hegyektől körveve. A mellék-völgytorkokban és hegylejtőkön is láthatók szétszórva egyes külvárosi házak és bányaépületek; de a tulajdonképeni város erős falakkal s kaputornyokkal van körülvéve, s ezenkívül sok más nyomai is láthatók a régi erődítésnek, mire hajdan valóban szükség is volt, a napvilágra hozott bányakincseknek a rablótámadások elleni biztosítás végett.

A tulajdonképeni város mintegy 8,000 lakost számlál, azonban a bányamunkásokkal s a közelekvő, de vele össze nem kötött négy külvárossal együtt, összes népessége 19—20,000-re megy, kik közt mintegy 8000 bányamunkás van. Selmecz székhelye egy bányatörvényszéknek s a világszerte híres bányász-és erdőszakademiának, mely épen most 100 éve, hogy alapított Mária Terézia által. A város utcaí többnyire görbék és nagyon lejtősek, s nem igen szabályszerűleg vannak kiköveve. A felső kapu 2000, az alsó pedig mintegy 1800 lábnyira van a tenger színe fölött.

A bányaművelés itt már régi időktől fogva üzetik, és pedig arany-, ezüst-, ólom- és réz telérekre (Gänge). Így telért Selmecz mellett főleg nyolczat ismernek zöldkőben, Hodrusbányán pedig tizenkettőt syenit-granitban. Töltelők, mely 5—6 bécsi öl vastag, a mellékközetek többé kevésbé szétmállott részeiből és kovarczból áll, melyek közt az érczek szabálytalanul vannak felosztva. Ez érczek legfontosabbjai: az ezüsthényle, aranytartalmu vaskovand, olmfényle és rézkovand. Ezenkívül még számos más ércz találtak kisebb nagyobb mennyiségben.

Ezen érczelérek számos aknák és tárnák (Stollen) által vannak 1,700 lábnyi mélységig megnyitva s hozzáférhetőkké téve. Azonban a még 1782-ben megkezdett s II. József császárról nevezett legmélyebb altárna még nincs befejezve. Ez a szomszéd Garan-völgyből 8,000 öl hosszúságban vonatik, s egy, átmérőleg 230 öl mélységű, mintegy 4 □ mérföldnyi bányaterületet nyit meg.



Egy tiroli havas megmászása.

Selmecz festői környékének egyik legmegragadóbb pontja a kálvariahegy, melyet már lapunk múlt évi 43. számában külön képen is bemutatunk olvasóinknak.

(Folytatjuk.)

### Az oktalan állatokban meglevő képességről.

Közhiatedelem, hogy az oktalan állatoknál minden működés ellenállhatlan ösztön és inger következménye. S e szerint bennök az ösztön-születte kényszerű mozgáson kívül, minden nemesebb érzés és tudatos képesség hiányzik.

Mások azonban épen ellenkező véleményben vannak.

Tudjuk — ugyanis — hogy az ember a természet koronája s ura egyszerűszemű, kiban az isteni mű legjobban megdicsőült, azonban tény az is, hogy a természet országait oly szoros lánczok csatolják össze, hogy bármennyire különbözzenek is egymástól — az átmeneti pontot, hol egyik a másikkal egyesül, alig tudnok elválasztani.

Igy egyik ország, már a másiknak mintegy előképet viseli, például: az *ázaalagok* és *meduszák* növény-szerű alakzatuk daczára, állati életműködést nyilvánítanak s a két országot mintegy lánczszemkint összecsatolják; majd a *hüllők* és *rovarok* át lépve a *szárnyas* és *emlős* állatok sorozatába, egygyel fölebb emelik a lét fokozatát; míg a *majmok* vagy is *négykezűek* már az emberi alak hasonlóságával dicsekedhetnek.

Mi természetesebb tehát, mint az, hogy az emberben rejlt tehetségek előjelenésének meg kell lenni a teremtmények alsóbb fokozatán is.

S a tapasztalat bizonyítja, hogy az erős visszaműködésen kívül az oktalan állatoknál a tudatos munkásság és *szépérzék* is feltehető. — S ezt érdeklőleg ide iktatunk néhány adatot az ókori írók művei nyomán.

*Plutarch* írja egy sziriai elefántról, hogy midőn a helytartó által számára rendelt árpának csak felét adta volna át felügyelője, egy étetésnél ura is jelen levén — a felügyelője — vagy másként gondviselője által eléje adott telt mértéket megfogván felét a földre öntötte ki, felét hagyván meg benne csak, ezután nagy sohajtással nézett urára s ugy ette meg. Így akarván kijelenteni gondviselője tolvajságát.

*Plinius* szintén írja Pórusnak, kit N. Sándor legyőzött, egy elefántjáról, hogy hazája nyelvét jól értette, és a mit parancsoltak, hiven teljesítette. Továbbá ha tengerre kellett szállani, addig be nem ment a hajóba, míg mestere előtte esküvel nem fogadta, hogy vissza is hozza.

*Aristoteles* szerint az elefánt mindent megtanul, orrával leírni, tánczot járni, térdet, fejet hajítani — a koszorut, kinek mondják, megadni, — királyt köszönteni, sőt kövel czélba hajítani és vagdalkozni egyaránt képes.

*Plutarch* említi, Alexandriában egy elefánt egy asszonyt megszeretett, ki mellett sokszor elmenvén, szép almákkal kedveskedett neki és előtte megállapodván, ormányával, mely keze gyanánt szolgál, nagy nyájassággal törleszkedett hozzá.

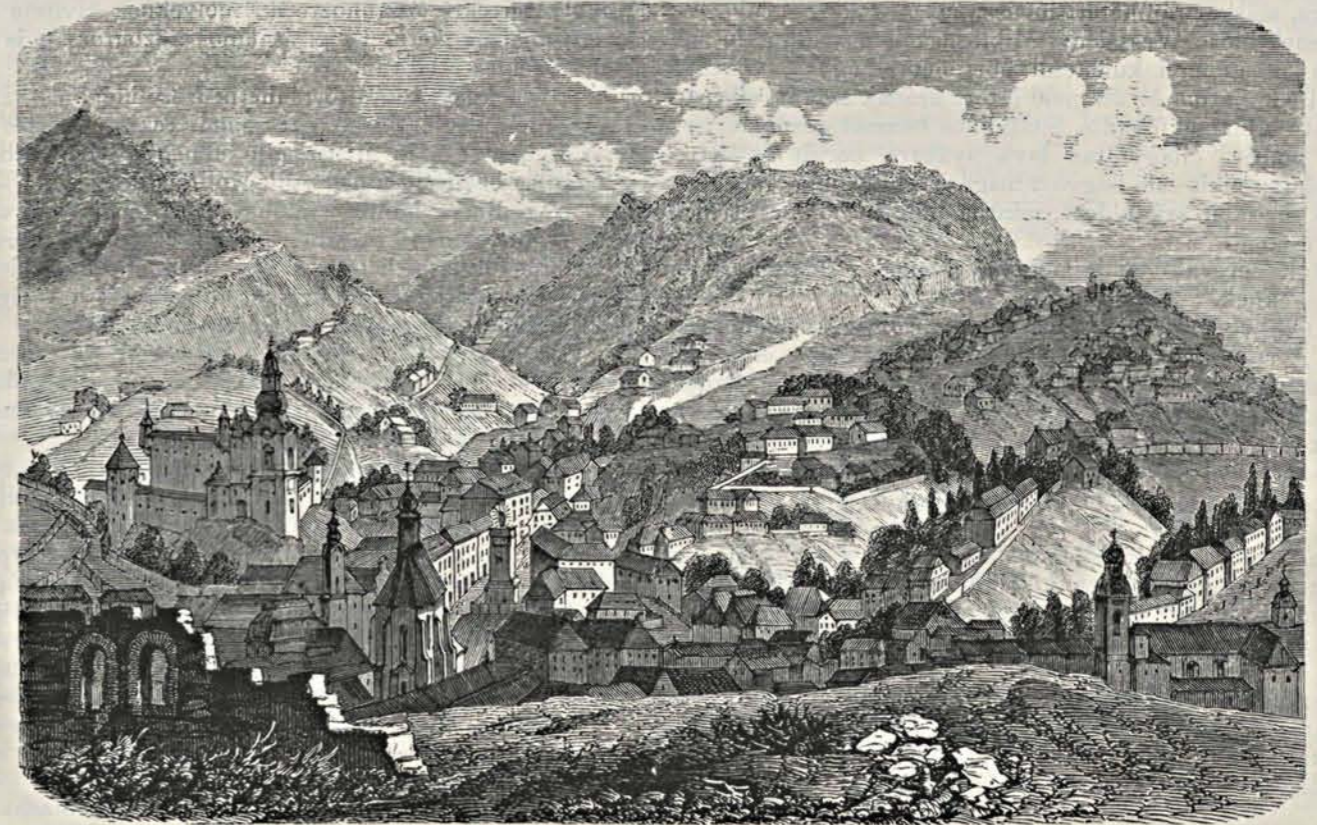
Szelid, nemes érzéséről pedig *Strabo* azt írja, hogy igen gyönyörködik benne, ha gazdájának örömet szerethet s ezt kifejezni akarván, lágyan törleszkedik hozzá.

Ha vadászok üldözik s látja, hogy előtte minden menekülés el van zárva, összetördeli fogait, hogy üldözői hasznukat ne vehessék, hasonlólag a *kócsag* is kihulló tollait sárba taposva s ha gyöngén áll már, kitépi és összeszeszaggatja.

*Aelianus* pedig azt írja, hogy Thraciának egyik hegyén, egy nőstény medve, a két oroslán távollétében, bement annak barlangjába és ott levő kölykeit megmaradta. — Ez alatt megérkezett a két oroslán s a medve előlük egy magas fára mászott fel. — A nőstény oroslán meglátva marczangolt kölykeit, a fa alá, melyre a medve felmászott, — a him pedig retentő ordítással elment az erdőbe s ott járva, egy favágóra talált, kinek ijedtében a fejse kiesett kezéből. — Az oroslán pedig köntösnél megfogta s akarata ellenére is, barlangjához vitte, mutatva neki vérben fetregő kölykeit és alázatos hangyáskodással nézett reá, majd a fára, hol a medve, volt mintegy kérti látszván, hogy vágja le neki azt, mit az megis cselekedvén, — a medve leesett s az oroslánok szétszaggaták. A favágót ezután visszavitte helyére és békén elbocsátotta.

*Androclerus* pedig nagyon elhirhedett azon történet, hogy kivájn egykor az oroslán lábából a tövist; — később midőn a római tribunál által az oroslánok ketreczébe vettetett, felismervén őt az oroslán — meghagyta életét.

*Plutarch* szerint Pyrrhus találkozott egy ebbel, mely meggyilkolt ura holttestét harmad napig őrizte. — Később a hadi szemlén felismervén a



Magyarországi és erdélyi bányahelyek: 1. Selmecz, déli oldalról.



Magyarországi és erdélyi bányahelyek: 2. Selmecz a kálváriával, nyugati oldalról.



keztében nagy részük sorvadásnak indul és elhal. Különösen rosszja pedig azon gondatlan eljárás, minél fogva a halászás idejének megválasztására általában oly keveset ügyelnek, hogy a halak ivási s viselőségük idején is egyre-másra fogatnak, miből a halak szaporaságára nézve csak a legserencsétlenebb eredmény következhetik. Könnyű ez állítás igaz voltát átlatni; mert ha a halak ivásuk vagy terhességük idején halászatnak ki s fordítottan konyhai használatra: a halmennyiség, nem egyenesen a kifejlődött halak fölémszített száma szerint, — hanem jövőre azon egész őszlettel is fogatkozott, mely most még mint tojás vagy halmagzat ment ez uton veszendőbe.

Mily magára lehesen vagy kelljen a halak szaporodásának ily módoni veszteségét számítani, ide jegyzem, szintén Ginderlich könyvéből Quatre-sages után, azon roppant számokat, melyekben némely természetbúvárok, tapasztalásaik, nyomán, a halak tojásai számát kifejezik: „több természetvizsgáló szerint, egy közép nagyságú sigérnek 69,216; egy, mintegy 18 fontos (10 kilogramm) csukának 166,400 s egy 2 fontos pontynak 167,000 s egy 8 fontosnak 621,600 tojása van. Rousseau azt állítja, hogy egy toknak (Stór) 7-635,200 tojása van s Leuwenhoech egy egyetlen tékehalban 9-344,000 tojást számlált meg. Gondoljuk csak el, mennyi halmagzat vész-el ilyformán csak egyszeri halászat következtében, mely a halak ivási vagy terhességi ideje alatt történt!?

Óvatosságra figyelmeztetésül nem mellőzhetem el megjegyezni azt is, hogy a halak ivási s terhességük ideje alatti halászás, ezen a halak tenyésztésének s szaporaságának ártó körülmény tekintetbevételén kívül, egészségi szempontból is helytelen; mert mint Boccius mondja: „a hal, mihelyt eleresztette ikráját, beteges, bágyadt lesz s husa és bőre eltelik rovarokkal, miktől csak későn szabadulhat. — Ez idő alatt a hal husa is petyhéd és lottyadt. Tehát bizonyosan sem oly izes és kellemes, sem oly alkalmas tápszer, mint ez időn tul.“

Ez adatok nyomán eléggé átláthatni, hogy folyamainkra s tavainkra, a haltenyésztést illetőleg, mint a halászat szabályoztatása és rendezése ügyében, az eddigéig több figyelmet és gondot kellene fordítanunk s hatálan nem vagyunk is mindnyájan, a haltenyésztés nemzetgazdasági fontosságára nézve, teljesen egy értelemben Bocciusal, ki azt mondá, hogy „a szárazföld nem képes az embernek annyi élelmet adni, mint a víz“: el nem tagadhatjuk mégis, hogy a halászat, a haltenyésztés, egy ily folyamok s tavakban gazdag országban mint a miénk, — nemzetgazdasági fontosságú vagy mindenesetre azzá válható, s ha elhanyagoltuk, — egy nevezetes jövedelem-forrástól fosztottuk meg magunkat; s hogy ez ne történjék: mindannyiszor, midőn kevesebb és hitványabb halakat fogunk, mint ez előtt — ne elégedjünk meg a gőzösköre utalni, mintha azok okoznák ezt; hanem a mondottak szerint nézzünk szét, hogy mire utasít bennünket mások tapasztalása és ismerete s mint egyébben nem. úgy halászatunk szerencséjét illetőleg se várjunk semmit fáradásunk s előre való gondoskodásunk nélkül. — *Kenessy Albert.*

### Boszorkányperek a XVIII. századból.

(Deés város levéltárából.)

Feltűnőnek látszik: hogy boszorkányperek a 18-ik század közepéig még mindig tárgyalattak kivált a városi törvényszékek előtt, holott már Könyves Kálmán magyar király alatt törvénybe íratott: „hogy a boszorkányperek felett, a melyek nem léteznek, semmi kérdés ne legyen.“ szintúgy divatoztak a kényszer-vallatások, s a bünesetek nyomozásánál a sorrabizás, s Istenítélet, melyek alkalmazása különböző változásokban történt, miután Róbert Károly magyar király alatt, a tüzes vas és forró viznek alkalmazása törvényesen eltöröltetett, s csak a párba hagyott meg, mint a nemzeti harczias erények fejlesztője — hogy mégis divatozott ily eljárás — sok tekintetben jellemző az akkori idő szellemét, s a művelődés története s a kor ismertetésére érdekes adatokat nyújt: azért nem tartom feleslegesnek, erre vonatkozólag néhány kivonatot közleni, Deés városa levéltárából. Az 1723. sept. 24-én szerkesztett tanácsi jegyzőkönyvből:

#### Deliberatum:

Szaniszlo Borbára ellen boszorkánysággal véghez vitt több rendbéli tselekedeiért: ha azon Fatensek közül legalább heten a fejére esküszik, tüzzel meg égettessék, ha pedig heten rá nem esküsznek vízbe próbáltassék meg, ha a vízbe lemegyén, és vizet hozki a szájába, simpliciter absolváltassék, ha vizet nem hoz úgy is meg halyon. A vízbe való próbának effectuálására ki nevezetnek Dadai József Zabolai István s b. stb.

Mint hogy Szanislo Borbára aszszonynak senki fejére nem eskütt, a vizen meg próbáltatott, vizet hozott ki a szájában — nem tsak egyszer, hanem többször is, absolváltassék simpliciter.

1742. aug. 20.

Asztalos Zofia, Balás Susanna, Simon Ersébet, Mészáros Mária ellen boszorkánysággal, kik magukat a boszorkányságba practizálják, gyönyörködöttén más jámboroknak sok károkkal veszedelmekkel, mind felszességüket másoknak testekbe causaltnak, mind pedig tehének tejének, vajának elvételeivel: — tehát meg próbáltassanak.

1-ör, Az oly szeméjék számokra készített jármokon alá bujtassanak.  
2-ör A vizen meg usztassanak.  
3-ör, Keményen torturáltassanak.

#### Deliberatum:

Mint hogy Balás Jánosné 'Susanna tulajdon gyermekeinek szájak valomlásából constál, — hogy annyok nem tszta személy, már ezelőtt régen meg érdemlette volna, hogy meg égensék, — azért itéltetett, hogy minden elkövethető próbak alá vettessék, elsőben feje vétessek, azután teste tüzzel meg égettessék.

#### Deliberatum:

Mészáros Mária Simon Gergelyné ellen magának hités Férjének relatiojából constál boszorkánysága, a midőn keservesen panasolta, hogy a felesége nyilván való boszorkány, nem tudja mit tsinaljon véle, mert csak azon veszi észre oda lesz éjszakának idején az ágyból mellőlle, sokszor hajnal felé lutskosan jön haza azután sokakat fenyegetett, felszességét, halált okozott, tehát minden elkövethető próbak alá vettessék, elsőben feje vétessek, azután teste tüzzel meg égettessék.

A meg égetendő Boszorkányok exequatására rendeltettek assessor Bonis János, Ferentzi István senator, Munsai József executor. Miben állott ezen boszorkányság mestersége a Tanuk ily valyak.

Nemzetes Lajos Mihály Déési lakó házában pitvarába egy fazékban szájjára egy kást fektetvén, és azt kezébe vévén 9. borona fogat, és seprű szalát, melyeket meg tüzesítvén, és magába berbitélvén a kés magától egyik szélről a másik felire fordul: áltál; s meg állott a fazék nyakán — végtére pedig a midőn 9-szer az említett meg tüzesített borona fogakat, seprű szalókat a fazékba ütötte volna a kés ugyan tsak magába hegyivel a fazék középe meg állott. — Babot vetett, a kürtön áltál kiállott, olyan hatalmat tulajdonit magának, melyben tszta személyekhez illő, minden féle fűvek nékie meg szollanak, hogy ha a szivét meg tapogatja az embernek — meg tudja mit beszélnék felőlle stb. stb. stb.

A Sirból kijárok két Suspecta personák iránt (accedálván Nemes Vármegye Tiszt Urainak Consensusa) Concludatott, hogy tsak felásatassanak u. m. 1-0.

Pila bába, 2-0, Szabo Miklos János. — Ezeknek felasótásokra exmitaltatnak Senator Bodokába András. Bátor Szabo István, stb. stb. Kik is még ma fel áossák őket, s ha azon suspitio iránt valo criteriumok u. m. ha arcuzatájába pirosság van, vagy valami elevenség, ha a karónak beléjék valo veretése után valami viznek kiütése a karo nyoma után expirialtnak, a Nemes Tanátsnak referáljanak, mint hogy pedig ezen fejebb irt suspecta személyek a meg irt Criteriumok felásás után Bába Pilába bizonyosan comperialtattak azért Concludatott, hogy sirjából ki vétessek, a törvény fához vitessék s ott hohér áltál meg égettessék.

1742-be aug: 18-án.

Közli: *Pataki Ferencz.*

### Egyveleg.

(Régi magyar hivatalos nyelv.) Még a közelebb mult század közepé táján is mily kevéssé volt kiképezve a hivatalos magyar nyelv. — Mármarosmegye egy határozatából látható, mely kelt május 8-án 1738. Kende Éva kérévelére. A határozat eleitől fogva végig, az azt kiadó főjegyző írása így hangzik:

„Az belől meg irt Instánsnak instántiájára, az hátra maradó ptensió relaxáltatik, relaxáltatván Szineverti Jobbgyaj remittáltatnak, determináltatott. E Grali Congregaone Nostra die 8 Maji Anno 1738. Szigetihini celebrata, Extradat per Jur Cottus Maromor Ordinar Notario — *Casparo Pogányi* m. p.

(Hol nem lehet babot meg lensét enni?) Cerro de Pasko város Délamerikában. 14,500 lányfi magosságban van, s arról nevezetes, hogy ott a hüvely fözelék meg nem fő. A minek természetes oka az, hogy a víz oly magasságban hamarabb felforr, s forrása után nem tartja meg a meleget oly főkig, hogy a bab, borsó, s a t. benne megföhessen. A kandi utazók nyolcz óra hosszáig várják a babfővést, s akkor sem tudják megrágni. A tojást pedig igen soká kell főzni, hogy keményvé főjön.

(Postaforgalom Angolországban.) Hogy mily óriási a postaforgalom Angliában, annak feltüntetésére szolgáljanak a következő adatok: Hivatalos tudósítás szerint, 1860-ban nem kevesebb mint 564,000,000 levél lón a czimzeteknek kézhez szolgáltatva, ebből Irföldre 48, Skóciára 54 millió, a többi Angolországra esik. E roppant postaforgalom a csekély viteldijának következménye. A leszállított postadíjak behozatala (1840) előtt, 1839-ben a levelek összes száma nem volt több 82,471,000-nél, melyek közül csak mintegy 6½ millió volt bérmentesítve. A következő évben már 168,768,000 volt a postán szállított levelek száma, s azóta e szám évről évre növekszik. Csupán London városra 1860-ban 137 millió levelt esett. — Igen sok levél elvész, a czimzet olvashatlansága miatt; a mult évben ez okból mintegy 2 millió nem került kézhez; körülbelől 20,000 levél úgy volt czimmezve, hogy az utca és hákszám nem volt följegyezve, természetes, hogy ezeket sem lehetett kézhez szolgáltatni. — A leveleken kívül szállítottott még 1860-ban az egyesült királyságok postáin 71 millió hirlappeldány s 11,700,000 könyvesomag. A pénzküldemények száma 7,229,146-ra rugott összesen 13,858,404 font sterling értékben. — A postai bruttóbevétel 3,524,710 font sterlinget tett, ebből a tszta jövedelem 1,102,479 font sterling. Megemlítésre méltó, hogy míg a belföldi postakezelés jól jövedelmez, addig a gyarmatokra és a külföldre czimzett szállítványok után 410,000 font sterling vesztesége van az államnak.

## Vasárnapi Ujság 35-ik számához 1862.

# TÁRHÁZ.

### A nemzeti színház örömnépe aug. 22-én.

Nemzeti színházunkra nézve nagy nap volt aug. 22-ike: ekkor ülte meg 25 évi vizontagságos fennállásának örömnépe, mely alkalomra minden szini szakmát képviselő egyveleg-előadás rendeztetett. Közönség igen nagy számmal jelent meg, nem az előadás, hanem az ünnepély kedvéért. Az előadás Kölcsy „Hymuszával“ nyitott meg, a színház összes személyzete által énekelve. Majd Jókainé lépett föl, s művészeleg szavalta el Jókainak az alkalomra szerzett prologját, mely lapunk mult számában olvasható. Erre következett az előjáték, melyet „Árpád ébredése“ czim alatt Vörösmarty a nemzeti színháznak egy negyedszázzaddal ezelőtt történt megnyitására irt. Árpádot Egressy, a színésznőt Felekiné, a sir szellemét Prielle Kornélia, a költőt Feleki, a népet Szigeti, a magyar ifjúságot Szerdahelyi személyesíték. Ez előjáték után a zenekar Erkel Sándornak egy magyar dallamokból szerkesztett zeneművét adta elő, melyre népdal-egyveleg következett, előadva Bogner Vilma és Füreidi áltál, az összes zene- és énekkarok közreműködésével. Ezután hogy a táncz muzsája is képviselve legyen, néptáncz következett, melyben a Rötter Marival lejtő Róka János tűnt ki leginkább. A komoly drámát Katona József „Bánk bán“ tragoediájának 4-ik felvonásából, a királyné és Bánk bán közti jelenet képviselte, előadva Egressy, Szathmáryné és Felekiné áltál. Az ünnepélyes előadást Erkel „Hunyady László“ operájának 2-ik felvonásából, a magasztos templomi jelenet zárta be. Az egész előadásból legtöbb tetszésben részesült, s legnagyobb lelkesedéssel fogadtatott a népdal-egyveleg s a néptáncz.

Ennyiből állt a színházi ünnepély, mely azonban örömnépe csak olyformán nevezhető, mintha egy betegesen fekvő ember, születésnapját megülendő, összehívja rokonait és barátait egy kis mulatságra, kik a házigazdát ágyban látván, nem igen mernek, nem igen tudnak jó kedvet mutatni. Beteg ember a mi színházunk is, ennek tudata lebegett szüntelen lelki szemeink előtt, nem csoda tehát, ha az örömből jó adag üröm is vegyült. Színházunknak tetemes deficitje van, melynek letisztázására nincs kilátás, mert a közönség az előadásokat nem látogatja oly mértékben, mint kellene; e mellett sokan a kezelést is hibáztatják, s alkalmasint nem épen alaptalanul.

A közönség természetesen nem egy okot tud felhozni önmertésére, p. o. hogy a műsorozat nem elég érdekes, nem elég pontos, a szereposztás gyakran elhibázott, az előadások sokszor gyengék stb. nem csoda tehát — mondják némelyek — ha nincs kedvünk színházba járni. Elismérjük, hogy ez ellenvetésekben sok igazság rejlik, a nélkül azonban, hogy a részvétel-séget pusztán ez okokból származottnak mernők állítani; sőt ellenkezőleg úgy vagyunk meggyőződve, hogy a baj inkább a köz irtán lelkesedés hiányában gyökerezik. Nagyobb lelkesedés, nagyobb ügyszerelet mellett a főnnebbi hiányokat kevéssé vennék észre, s elnézőbbek lennének irántuk. Ha a közönségben erősen meggyökerezhetnék azon meggyőződés, hogy a nemzeti színházunk nem pusztán mulattatás a feladata, hanem főszéjja a magyar nyelv művelésére, az izlés, nemzeti művészet előmozdítására — ha mondjuk, a meggyőződés a közönségben gyökeret verhetne: akkor bizonyára nem lenne okunk, hideg részvétlenség ellen panaszkodni. Legnagyobb bajnak tartjuk a főrendűek közönysőségét a drámai előadások iránt, mi áltál a nagy közönségnek, mely mindenben örömet indul utánuk, rossz példát adnak. Innen magyarázható meg az is, hogy míg a drámáknak alig van közönsége, addig az operákat rendszerint nagy számmal látogatják.

A mi a másik calamitást, a színház hibás kezelését illeti, e bajon a jelen körülmények közt segíteni, nem áll hatalmunkban; ez azonban ne riaszson el bennünket a színház látogatásától, egyesek hibája miatt ne segítsük országos nemzeti intézetünket szánlékosan aláánsni, sőt épen e miatt kettőzött buzgalommal igyekezzünk azt megmenteni, a rossz kezelés káros következményeit fokozott részvétellel egyensúlyozni, mert közönysőségünk áltál elvégre is csak magunkon állanak boszut. Színházunkat a hinárból, hova különféle okok juttatták, csak két módon emelhetjük ki: közadakozás és az előadások tömeges látogatása áltál. A közadakozás utja ez idő szerint sokfél körülménnyel fogva aligha vezetne célhoz, vagy jobban mondva, aligha volna igénybe vehető; nem marad tehát egyéb hátra, mint hogy tömeges látogatás áltál iparkodjunk a bajon segíteni, miben a főrendűeknek kellene jó példával előjárni. Ez nemcsak anyagi, de szellemi gyümölcsöket is teremne.

### Irodalom és művészet.

(A „Budapesti Szemle“) 50-ik fizete is megjelent, s ezzel a becses tudományos folyóirat ötödik évfolyama be van fejezve. Megnyitja e fizetet gr. Mikó Imrénének egy magyar irodalomtörténeti munkája, „Bod Péter élete és munkái“ czim alatt. Ez első közlményben Bod Péter nevelkedése, tanulói pályája a bel és külföldi intézetekben s életsorsa adatik elő magának Bod Péternek kézirataiban levő naplójá nyomán. Ezt követi egy mind természetani, mind néprabsi szempontból tanulmányos cikk: „Humboldt Sándor és művei“ A. Balogh Páltól, kinekez már negyedik közlménye e tárgyban. Harmadik cikk: „Machiavelli és Montesquieu“ (harmadik közlmény), melyben a szerző, b. Kemény Gábor, megvitatja s párhuzamot von

a két híres politikai író művei közt. Ezután következik Szabó Józsefnek a londoni világkiállításról irt első közlménye, melyet nyomban Szilágyi Sándornak „Ujabb adalék a török uralom történetéhez“ czimű cikkének második közlménye követ. Végül az „Irodalmi szemle“ Arany László népmese-gyűjteményéről hoz alapos ismertetőt Gyulai Páltól. A „Hazai könyvészet“, mely a fizetet bezárja, a figyelemre méltóbb új könyvekről ad egy-két sorra terjedő ismertetőt. — Ugyane fizettel küldi a szerkesztő, Csengery Antal, előfizetési felhívását a „Budapesti szemle“ hatodik évi folyamára, mely szintén az eddigiekhez hasonló 10 fizetből álland, s előfizetési ára az egész folyamának 10 ft, felének (5 fizetnek) 6 ft. Az előfizetési pénzek a „B. Szemle“ kiadóhivatalába (Sándor-utca 17. sz. a.) küldendők. Ajánlatára, ugy hisszük, nem tehetünk jobbat, mint, ha elmondjuk, hogy feladata e vállalatnak: tájékoztatni a nemzet értelmiségét azon eszmékről, melyek világszerte foglalkodtatják a szellemeket; közvetítőül szolgálni a külföldi irodalmak és a hazai tudományosság közt egyfelől, a szaktudósok s a művelt közönség közt másfelől s ehhez képest megnyitni a nemzetnek a tudomány azon forrásait, melyekből a nagy közönség közvetlenül nem merithet; a külföldi irodalmait illetőleg, erkölcsi épségünk megőrzése végett, szigorú választást tenni az iradalm magasabb törvényeit, s megvédeni a szép, jó és igaz örök elveit a ferde izlés követeléseit, sőt a lángcsapás ellen is; végre közlelni, hogy a tudomány irányok közt, saját párosuljon iradalmunkban. — A ki a „Budapesti Szemle“, ily szép feladatai mellett is, magára nézve fölöslegesnek tartja, azt haszalatlan iparkodni meggyőzni arról, hogy e kitűnő tudományos folyóirat megszünte, tudományosságunkra nézve nagy veszteség volna.

(Pályázati eredmény.) A pest-budai hangszegyleti zenedél 1862-re hirdett pályázatra 6 pályamű érkezett be, melyek közül a 2-ik szám alatti „Tette nem verseny nagyot alkot s edzi erőnket“ jegelevé ellátott mű az első, a 6-ik szám alatti „Repülj fecském“ jelígis pedig a 2-ik jutalomra találtatott méltónak. Amannak szerzője Feigler Géza, ez utóbbi Thern Károly.

(Ásbóth Lajos „emlékiratainak“) lefoglalva volt 2-ik kötetét a helytartótanács a tilalom alól fölmentette. — Most jelent meg a következő törvénytudományi mű: „Magyar polgári törvények és törvénykezési eljárás az országbírói értekezlet szabályai szerint. Irtá Kassay Adolf. Osterlamm Károly könyvkereskedő bizományában Pesten. Világos népszerű nyelven előadja mindaz, mit jelenleg 1848-ik változásaink alapján törvényeinkről és törvénykezési eljárásunkról tudunk szükséges. Olcsósága megszerzését könnyűvé teszi. Ára 1 ft. 50 kr.

(Uj naptár.) Megjelent „Emich Gusztáv nagy képes naptára 1863. évre.“ Szerkesztették Szokolay Viktor és Vadnay Károly. A naptár tartalmát a terjedelmes tiszti czimtáron kívül, élet- és jellemrajzok, szépirodalmi dolgozatok és ismeretterjesztő cikkek képezik, jó nevű íróktól. Van benne 30 fametszvény, melyek azonban egy-kettő kivételével nem igen sikerültek.

(Hartleben „Olvasótárból“) ismét 4 fizet (95–98) jelent meg, melyek Flygare-Carlén Emilia „Szeszélyes hölgy“ czimű regényének két első részét képezik, fordítva Székely József áltál. E vállalat oly élénk részvétellel találkozott, hogy a kiadó indítva érezte magát, e külföldi utírajz- és regénytárból egy 5-ik sorozatot is megindítani, mely a 97–120 fizeteket foglalja magában, s melynek ára 6 ft. 50 kr. E sorozat a „Szeszélyes hölgy“ ön kívül hozandja Mühlbach Luiza „Hortense királyné“ és Mundt Tódor „Mirabeau“ czimű műveit. A kiadó igéri, hogy később, ha a részvét folytatást tart, Dumas „Gr. Monte Christo“ czimű híres regényét is kiadandja magyar fordításban.

(A „Gazdasági Füzetekből“,) melyek szerkesztője és kiadója Érkövy Adolf, közelebb jelent meg az 5-ik fizet.

(Emlékkönyv.) Deák Farkas „Emlékkönyv“-et szedett össze a magyar irodalomból. Alá pedig ez leg többnyire jeles magyar írók prózai és verses műveinek egyes kiszakasztott darabjaiból. Ára borítékban 1 ft. 50 kr. kötte 2 ft. 40 kr.

### Egyház és iskola.

(Iskolai jelentés.) A pesti ág. hitv. gmnasiumban, az igazgató jelentése szerint, a beírások és fölvételi vizsgák sept. elsején indulnak meg, a tanítás pedig ugyane hó 4-én kezdődik.

(Imre Sándor,) a debreczeni ref. főiskola egyik derék tanára nem fogadta el a holdmező-vásárhelyi meghívást.

### Közintézetek, egyetek.

(Leánynevelő intézet Pesten.) Fekete Józsefné, szül. Szabó Ida leánynevelő-intézetében (kerepesi-ut 69 sz.) a közeledő tanévre aug. 26-án kezdődnek a beírások naponként 8–12 és 3–6-ig; az új tanév kezdete pedig sept. első napja. Bővebb értesítést a program ad, mely az intézetben mindenkor kapható.

(A csongrádmegyei gazdasági egyesület) okt. 10-én Holdmező-Vásárhelyen közgyűlést tartand, mely napon egyuttal löversony is leend.



+ (A tiszai vaspálya társulat igazgatósága) vasúti hivatal- és szolgaszemélyzete számára magyar egyenruhákat akart készíttetni, s e végből engedélyért folyamodott a kereskedelmi miniszteriumhoz, mely azonban a kérelmet megtagadta. Bizonyosan fontos okai voltak.

+ (Kutyauadó.) Velenczében adót vetettek a kutyákra, fejenként 6 ft. erejéig; miután azonban nem tudták beszédni, leszállították 1 ft-ra. Ergo azt is megértük, hogy az adót leszállították.

**A m. Akademia palotája.**

— (Ujabb adakozások), melyek a m. Akademia számára a Vasárnapi Ujság szerkesztőjéhez beküldtek :  
 LXVII közlés : Csákoról Hesp Róbert, hazánkban élő angol, egy fogadás nyereményét 8 ftot.

Az eddigi I—LXVI közlésekkel együtt a V. U. szerkesztőségénél begyűlt összesen **14,917 ft. 1 kr.**, 1 régi római arany, 1 huszfrankos arany, 112 db. cs. arany, 21 képtípus tallér, 27 porosz tallér, 1 orosz tallér, 4 ujító, 146 huszas, 18 negyedfős, 1 db. 100 pftos és 10 db. 10 pftos nemzeti államközlés-kötelezvény, s 1 db. 100 erdélyi urbéri kötelezvény.

— (Adakozások), melyek a mult heten a Vasárnapi Ujság szerkesztőségéhez beküldtek :

A pesti jogászszegetyő egyesületnek : Nagy-Váradról az ottani ifjusági dalárda egy hangverseny jövedelmét, 10 ftot.  
 A tokaji égettek számára : 2 ft. 90 kr ;  
 A tiszai-tarjáni égettek számára : 2 ft. 90 kr. — E két utóbbi öszveget Gräfenbergből az ott levő magyarok nevében küldé Gubás Ferencz ref. papjelölt, ki ott aug. 24-én prot. szellemen magyar isteni tiszteletet tartott s ennek végeztével a tűz által károsultak számára hívá fel a csekély számu hallgatók jószívűségét.

**Nemzeti színházi napló.**

Péntek, aug. 22. A nemzeti színház megnyitása 25-ik évnapijának örömmünnepe. Ezen előadásról Tárházunk elején külön szoltunk.

Szombat, aug. 23. Brenner Jenny k. a. föllépteül : „Dinorah.“ Opera 3 felv. Meyerbeeről. A vendégművész fölléptével nagy tetszést aratott, a szépszámu közönség többször kihitta és zajosan megtapsolá. Ellinger szerepét ma Vári adta, kielégítőleg.

Vasárnap, aug. 24. „Lilomfi.“ Vigjáték 3 szakaszban, Szigligetből. Szerdahelyi, több hónapon távollét után, ez este lépett fel először nagyobb szerepben és zajos tapsokkal fogadtatott. Reméljük, hogy az ő derült humorával ismét jobb kedv üt fel sátorát színházunk falai között.

Hétfő, aug. 25. „Egy szegény ifjú története.“ Szinmű 5 felv. Feleki a szegény ifjut nagy gondal, s mindvégig helyes felfogással adta; méltó társa volt, Margit szerepében Felekiné, ki izléses öltözésével is figyelmet tudott ébreszteni. A vén, búnbánó Laroque Tóth Józsefnek mesterszerepe. Szathmáryné jó cseplő.

Kedd, aug. 26. Brenner Jenny k. a. föllépteül : „Sevillai borbély.“ Vig opera 2 felv. Rossinittól.

Szerda, aug. 27. „Apát keres.“ Vigjáték 2 felv. „A toll hatalma.“ Dramolett 1 felv. Szerdahelyi és Feleki játéka nagy derültséget okozott.

Csütörtök, aug. 28. Brenner Jenny föllépteül : „Troubadour.“ Verdí operája 4 felv.

**Budai népszínház.**

Aug. 22. A nemzeti színház örömmünnepe alkalmából nem volt előadás.  
 Aug. 23. „Egy óra egy házaspár életéből.“ „Tüz a zárdában.“ Vigjátékok.

Aug. 24. „II. Rákóczy Ferencz fogsága.“ Eredeti dráma 5 felv. Szigligetből. Hónapok óta először volt alkalmunk a népszínházban meglehetősen számu közönséget látni.

Aug. 25. „Házassági három parancs.“ Vigjáték 3 felv. Szigligetből. Bödin régi hibája, a szavalásbani vonatottság, mindinkább erőt vesz, s ma egész énekléssé nőtte ki magát.

Aug. 26. „Sok a pajtás, kevés a barát.“ Vikjáték 4 felv. Sardontól. E jeles vigjáték elég jó előadással volt színre hozva. A könnyű, gyors menet mutatta, hogy e darabja a népszínház szokottnál több gondot fordított. A harmadik felvonás éji jelenete, igen helyesen, meg volt rövidítve.

Aug. 27. „Vid“ vagy „A pogány magyarok.“ Dráma 3 felv. Szigligetből. A büszke, nagyravágó Videt Molnár sikerülten adá. Hullának Szerdahelyi Nelli élettelen, Tubának Komárominé tulleven személyesítője volt.

Aug. 28. „Szökő év“ vigj. 3 felv.

**Szerkesztői mondanivaló.**

6167. London. Dr. T. A levelek még itt találtak. Mire e sorok megjelennek, a várva várt költőzködés már valószínűleg megtörtént. De azért itt csak úgy várják őnt, mint azelőtt.

6168. H.-M.-Vásárhely. F. I. Vettük s adjuk.

6169. Kecskemet. G. F. Mindkét közleménynek szivesen engedünk tért.

6170. Körtvélyes. L. G. Legzűlésekről látnak, ha a kérdező levelet átszolgálatnak az Akademia pénztárnoki hivatalának. Ha jól emlékszünk, tervben van, valamennyi adakozó neveinek külön jegyzékben kinyomatása az ugynevezett „aranykönyv“ alakjában.

6171. Siklós várában. Azt bizony jól sejtette őn, hogy ezért baj érhetné az embert.

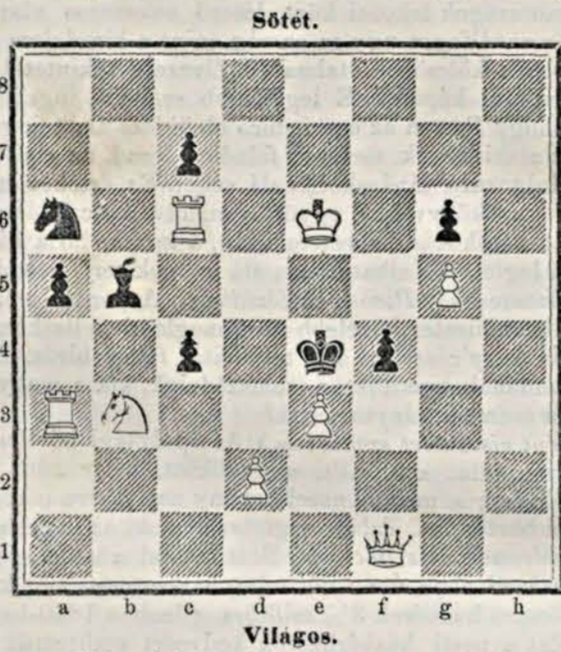
6172. Kajdaes. Cs. Zs. A mint látja őn, kívánságának egy részét tehetségünk szerint már is teljesítettük. A többire is csak ráterheltünk majd.

6173. Gyászosan szól... Igaz. Epen azért nem adhatjuk.

6174. Majusi éj. Darabos fordítás. Minő sorok p. o. ezek :  
 „Mert véled egy fészeken asszonyka lak, — vagy :  
 „Vigan ahl turbékolja szerelmét, de  
 „Fordulok, sötét árnyt keresve —  
 „S gördül a könnyem az arczomon le.“

**SAKKJÁTÉK.**

140-ik sz. feladvány. — Báró Meszéna Istvántól (N.-Váradon).



A 135-ik számu feladvány megfejtése.

(Weisz J. A. tanártól Budán.)

**Világos.**  
 1) V e1 - d2  
 2) V d2 - f4  
 3) H c3 - e2

**Sötét.**  
 V a7 - d7 : A)  
 K e5 - f4 :

**Világos.** A)  
 1) ...  
 2) H c3 - e2  
 3) B b3 - e3

**Sötét.**  
 H d1 - e3  
 B a3 - a1 :

Helyesen fejtették meg. Veszprémében : Fülöp József. — Nagyváradon : báró Meszéna István. — B.-Ujvároson : Kovács Lajos. — Jánosiban : Keszler István. — Kun-Szent-Miklósban : Bankos Károly. — Parabutyban : Rothfeld József. — Török-Szent-Miklósban : Frankl A. — Pesten : Cselkö György. — Gyepesen : Kun Sándor. — Nagy-Marján : Beóthy Maris.

Rövid értesítések. A londoni nagy tornán az ötödik díjt Dubois nyerte el, s így Steinitz-nak a hatodik maradt. — Gyepes : K. S. A 138. sz. f vélt első lépésére F e8 - b5 az egyetlen lépés, mely a matot lehetlenné teszi. — S. M. S. A 135. sz. feladványban 1) V - g3 ; K - d3, 2) H - d1 ; lépések után Sötét B - a1 : lépéssel a mattól megmenekül.

**HETI NAPTAR.**

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Izrael. napt.	Nap.		Hold.		
				kelet	nyug.	kelet	nyug.	
Augusztus—September								
		Aug. (6)	Elul	ó. p.	ó. p.	ó. p.	ó. p.	
31 Vasár.	E13 Ór. ün.	E11 Jós.	19 G12 End.	5 Pau.	6 18	6 42	12 34	9 24
1 Hétfő	Egyed. Ver.	Egyed	20 István.	6 Elul	6 19	6 40	1 44	10 17
2 Kedd	István, Kal.	Efra	21 Tádé	7 Etr.	6 20	6 38	2 44	11 21
3 Szer.	Mens., Szer.	Albert	22 Agathon.	8 Alb.	5 22	6 36	3 36	* *
4 Csüt.	Rozália, Móz	Rozália	23 Lupus v.	9 Móz	6 23	6 35	4 16	12 31
5 Péntek	Victor. püsp	Erős	24 Eutichius	10 Erős	6 25	6 33	4 50	1 47
6 Szomb.	Zachariáspr	Záké	25 Titus	11 Sab	6 26	6 31	5 18	3 3

Holdnegyed : ☽ Első negyed 1-én, 11 óra 33 percz reggel.

**TARTALOM.**

Kis György, néptanító (arckép). — A három páma. Thaly Kálmán. — Nándorfehérvár mulja. Csehi Zsigmond. — Egy tiri hivas megmászása (képpel). — Magyarországi és erdélyi bányahelyek (2 képpel). — Az oktalan állatokban meglevő képességről. Kósa Sándor. — Elmebetegünket küldjük tébolydába! Dr. Bolyó Károly. — Levelek a londoni kiállításról. XIV. Dr. Tükés. — Miért fognak most kevesebb halat? Kenessey Albert. — Boszorkányszerke a XVIII. századból. Közli Pataki Ferencz. — Egyveleg. — Tarház : A nemzeti színház örömmünnepe aug. 22-én. — Irodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Közintézetek, egyletek. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Mi újság? — A m. Akademia palotája. — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felölös szerkesztő Pákh Albert (lak. : magyar-utca 1. sz.)



A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1/4 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postal uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 3 ft. újpénzen. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó (Szerkesztőségi iroda : egyetem-utca 4. szám. 2-ik emelet.)

**Bojári Vigyázó Antal József.**

Minden egyes hazafi halála méltán nevezhető csillaghullásnak, mert az hazánk egét egy fénytől, egy ragyogásától fosztja meg. Ezuttal bojári Vigyázó Antal Józsefet, mint mély tudományu férut, mint derék emberbarátot és kitünő hazafit, e rövid életrajzban mutatjuk be olvasóinknak.

Bojári Vigyázó Antal született Pápán 1793. aug. 13-án; szülei a honfiu éreneyeiről vezetes Vigyázó József és Batta Jozéfa, az egykor oly hires septemvir leánya, voltak. Már mint ifju kitünő elmehettségének, jellemzilárdságának, emberbaráti és hazafiúi érzelmének legszebb tanubizonyosságát adta. Tanpályáját végezve, noha gazdag család fia s nagy vagyon örököse volt, honpolgári kötelességeinek eleget teendő, a nyilvánosság pályájára lépett.

Az alig 18 éves ifju Temes megye aljegyzője lón; később a haza veszélyben forogván, Pest-megye részéről mint insurgens kapitány vett részt az 1812-diki hadjáratban. A háboru befejeztével visszatért családi szentélyébe, s 1818-ban nőtül vette Csák Borbála urholgyet, a Csák család utolsó iradékát.

Ez időtől fogva családjának és hazájának élt. Több megye táblabírája volt, s a közügyek vezetésére mindig kiváló befolyást gyakorolt, hol tetteinek egyedüli irányadója volt a hazaszeretet.

Hazánkban már hosszabb idő óta a főuri rend egy részénél a gazdaszat, jószágkezelés és jövedelem-fogyasztás, fájdalom, oly sajnálandó állapotban van, hogy nem ritkaság, miszerint régi, egykor dúsgazdag családok iradékai tönkre jutnak, s őseiknek vérrrel és dicsőséggel szerzett birtokai uzsorások kezeibe jutnak. E tekintetben példányképpül szolgálhat Vigyázó Antal, ki noha ifjukorától fogva maga kezelé birtokait; noha szellemi tehetségei kiművelésére tetemes gondot és összeget fordított; s noha midőn a haza oltárára, a közjóra, jótékony czelokra áldozni kellett, neve mindig az elsők sorában tündökölt : jövedel-

meit a kiadásokkal akként tudta összeegyeztetni, hogy halála után a legszebb rendben hagyta hátra vagyonát.

Kiváló figyelmet érdemel nagy és műkincsekben gazdag könyvtára Abonyban, nem különben a maga nemében csaknem páratlan képcarnoka is, melyben hazánk ősi történetének kiváló személyei, eredeti arcképek után jeles és hű másolatokban láthatók. Ezek közül csak Csák Máté, Mária királynő, I. Mátyás, II. Lajos és Zápolya királyok, Martinuzzi, Rákóczy Ferencz, Bethlen Gábor, Bocskay arcképeit említjük meg.

Azonban életének legkitünőbb szakát a szerencsétlen emlékü pesti árviz képezi. E rettenetes veszedelem közepett nagy számu találtakoztak, kik önéletök kooczkázatásával, az elem féktelen sére dühével daczolva, a szerencsétlenek segélyére és megmenté-

len siettek. Ezek közt volt Vigyázó Antal is. Lelki bátorsága testi erővel párosulván, ő is ez-zöt ragadott, s csónakon sietett a kétségbeesők segélyére. És az ég nemcsak megörzé életét, hanem fényes sikerrel is koronázta nemes önfeláldozását, mert csakhamar sikerült neki több emberélet is megmenteni. E megszabadítottak közt volt Óváry Pál orvostudor is, ki hálából egy művében a megszabadítás egész történetét megírta.

De gyakran csodások és megfoghatatlanok a végtet utjai, s nem ritkán lesz a legnemesb kebel a legsúlyosabb megpróbáltatásnak kitéve. A sors Vigyázó Antalt is kemény csapással látogatta meg. A jeles férju, ki éjt és nappalt a tudományos önképzésre, olvasásra fordított, szemeit a fekete hályog által látta fenyegetve; s miután gyógyíthatásáról a Pesten összeült orvosi tanács lemondott, beutazta Európa minden nagyobb városát, szemei gyógyítása végett, de hasztalan! Őt évi kétséges remény után 1840-ben egy reggel arra ébredt föl, hogy szemvilágát végkép elveszté.



BOJÁRI VIGYÁZÓ ANTAL JÓZSEF.

+ 1861.